

Krzysztof Kulak

Udział kapitałowy jako przedmiot majątku wspólnego małżonków – uwagi *de lege ferenda*

I. Dyskusja na temat skutków prawnych nabycia (objęcia) udziału kapitałowego (udziału w spółce z o.o. i akcji) przez jednego z małżonków w zamian za składniki majątku wspólnego trwa już kilkanaście lat¹. Asumpt dla niej stanowi z jednej strony brak – nie licząc ogólnego, nieprzekonującego części komentatorów przepisu art. 31 § 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego² (dalej „k.r.o.”) oraz wątpliwej treści normatywnej art. 183¹ i 332¹ kodeksu spółek handlowych³ (dalej „k.s.h.”) – bezpośredniego rozstrzygnięcia tego zagadnienia *de lege lata*, z drugiej zaś – jego znaczenie dla pewności obrotu. I choć praktyka notariuszy i sądów rejestrowych, zasadnie marginalizując znaczenie art. 183¹ i 332¹ k.s.h., opiera się wciąż na pragmatycznym modelu wyznaczonym wyrokiem Sądu Najwyższego z 20 maja 1999 r.⁴, to jednak sądowe rozstrzygnięcia *ad casum* pokazują, że nie można tu mówić o ustalonej i przewidywalnej linii

¹ Otworzył ją, jeszcze u progu transformacji ustrojowej, A. Dyoniak (A. D y o n i a k, *Przynależność do majątków małżonków udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i akcji*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1991, z. 3, s. 25 i nast.).

² Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

³ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.).

⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97 (OSNC 1999, nr 12, poz. 209).

orzeczniczej. Dalsze trwanie w tym stanie niepewności jest obciążone poważnym ryzykiem, które trudno akceptować. Niewątpliwie czas długiej refleksji dobiegł już końca, doktryna i orzecznictwo wyczerpały swoje zdolności interpretacyjno-argumentacyjne i pora na ostateczne, pozytywne rozstrzygnięcie tego problemu, przy czym doświadczenia z dodanymi w 2003 r.⁵ do kodeksu spółek handlowych przepisami art. 183¹ i 332¹ każą zastrzec, by tym razem działalność prawodawcy-nowelizatora była przemyślana, precyzyjna, konsekwentna i spójna.

II. W pierwszej kolejności, jako rozwiązania doraźnego, potrzeba raczej negatywnej interwencji ustawodawcy polegającej na uchynieniu będących obiektem niemal powszechnej krytyki przepisów art. 183¹ i 332¹ k.s.h. Ich derogacja przywróciłaby stan sprzed 15 stycznia 2004 r. – nie idealny, ale z pewnością lepszy niż obecny.

Z punktu widzenia bezpieczeństwa obrotu prawnego nie do zaakceptowania jest utrzymywanie w systemie prawa przepisów tak wadliwych, jak art. 183¹ i 332¹ k.s.h., których widoczne nawet przy pobieżnej lekturze ułomności (w sposobie sformułowania zarówno ich hipotez, jak i dyspozycji) prowadzą do rozbieżności interpretacyjnych o rzadko spotykanej skali oraz osobliwej sytuacji, gdy z trudem osiągnięty wynik wykładni ostatecznie nie przekonuje nawet samego interpretatora⁶. Wystarczy tu wskazać, że wprowadzający instytucję umownego wyłączenia lub ograniczenia wstąpienia do spółki małżonka współnika art. 183¹ k.s.h. można:

– postrzegać jako będącą *novum* legislacyjnym regulację stosunków *inter vivos*⁷ – na wypadek ustania lub zniesienia małżeńskiej wspólności majątkowej (czy to wskutek ustania stosunku małżeństwa, czy zastąpienia

⁵ Ustawą z dnia 12 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 229, poz. 2276), która weszła w życie 15 stycznia 2004 r.

⁶ Zob. T. Kurnicki, *Pozycja współmałżonków udziałowców i akcjonariuszy spółek kapitałowych*, Prawo Spółek 2004, nr 12, s. 29; J.P. Naworski, *Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, cz. I, Monitor Prawniczy 2004, nr 9, s. 401.

⁷ Inaczej R. Pabis, *Nowelizacja Kodeksu spółek handlowych*, cz. I, Prawo Spółek 2004, nr 3, s. 2.

wspólności innym ustrojem⁸) – skutkującą w razie zawarcia w umowie spółki odpowiedniego postanowienia wykluczeniem, przy podziale majątku wspólnego (umownym i sądowym), możliwości przyznania udziałów małżonkowi, który współnikiem dotychczas nie był⁹;

– w oparciu o wykładnię językową, wnioskowanie *a contrario* i dyrektywę racjonalności ustawodawcy – rozumieć w ten sposób, że skoro wyłączenie wstąpienia do spółki współmałżonka współnika wymaga, zgodnie z tym przepisem, stosownego zastrzeżenia w umowie spółki, to brak takiego zastrzeżenia powoduje, że za współników spółki uważani będą oboje małżonkowie¹⁰;

– wykluczając formułowanie w oparciu o *argumentum a contrario* tez o szczególnej doniosłości prawnej i przełomowej roli w kształtowaniu relacji prawa rodzinnego do prawa spółek oraz dostrzegając jego daleko idącą nieporadność językowo-logiczną i systemową niespójność – w braku przepisów przejściowych, uznać jedynie za nieznaczny wyjątek *pro futuro* wobec generalnej swobody nabycia udziałów w spółce z o.o. przez oboje małżonków na wspólność łączną, pozwalający, w razie zamieszczenia w umowie spółki odpowiedniej klauzuli, uniknąć dalszego nabywania przez współuprawnionych małżonków nowych udziałów na prawach wspólności łącznej¹¹;

– uznać za ustawowe *superfluum*, ponieważ funkcję art. 183¹ k.s.h. spełniać mogą skutecznie dotychczasowe przepisy k.s.h. (skoro wstąpienie do spółki współmałżonka dotychczasowego współnika, w sytuacji gdy udziały objęte są małżeńską wspólnością majątkową, możliwe jest w dwóch przypadkach – albo na podstawie umowy zbycia¹² udziału

⁸ Tak też P. Drapała, [w:] *Problemy nowelizacji Kodeksu spółek handlowych*, Monitor Prawniczy 2004, nr 13, s. 589.

⁹ A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I i II, Kraków 2005, s. 803. Zob. też A. Stępień-Sporek, *Przynależność udziałów w spółce z o.o. do majątków małżonków*, Państwo i Prawo 2007, nr 10, s. 66 oraz M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 295-296.

¹⁰ T. Kurnicki, *Pozycja współmałżonków udziałowców...*, s. 27 i nast.

¹¹ A. Kucharski, *Jeszcze raz o artykule 183¹ kodeksu spółek handlowych*, Prawo Spółek 2005, nr 10, s. 34-36.

¹² Do „umów zbycia” A. Kidyba (A. Kidyba, *Kodeks...*, s. 797) zalicza m.in. sprzedaż, zamianę i darowiznę.

współmałżonkowi (i zaliczenia go do jego majątku osobistego) albo przez dziedziczenie (testamentowe lub ustawowe) w razie śmierci małżonka będącego współnikiem – to art. 182 § 1 k.s.h. pozwala uzależnić zbycie udziału od zgody spółki lub ograniczyć je w inny sposób, w tym wyłączyć zbycie udziału na rzecz współmałżonka współnika, a art. 183 § 1 k.s.h. dopuszcza ograniczenie lub wyłączenie wstąpienia do spółki spadkobierców zmarłego współnika, w tym spadkobiercy będącego jego współmałżonkiem)¹³;

– próbować racjonalizować, dochodząc do wniosku, że zamieszczenie w umowie spółki postanowienia, o którym mowa w tym przepisie, spowoduje – w przypadku nabycia udziału przez jednego z małżonków – jedynie ten skutek, że tylko ów małżonek będzie współnikiem, co w związku z tym, że takie stanowisko dominowało przed zmianą kodeksu spółek handlowych, uzasadnia negatywną ocenę i uznanie go za przepis niezrozumiały, który nie powinien być się znaleźć w nowelizacji kodeksu¹⁴;

– uznać w końcu za przepis wewnętrznie sprzeczny i niezawierający żadnej treści normatywnej¹⁵, „niewątpliwy wypadek legislacyjny”¹⁶ czy „toporne narzędzie prawne”¹⁷ albo regulację z praktycznego punktu widzenia zbędną (nierozwiązującą żadnego problemu), z teoretycznego zaś – szkodliwą (wywołującą zamęt w wypracowanej z trudem wykładni przepisów dotychczasowych, zmierzającej w dodatku we właściwym kierunku)¹⁸.

Podobna różnorodność poglądów dotyczy również art. 332¹ k.s.h., choć tu dodatkowym problemem, w porównaniu z art. 183¹ k.s.h., jest odmienne brzmienie obu przepisów, mimo iż pierwotnie były one pro-

¹³ M. O ż ó g, [w:] Z. K o ź m a, M. O ż ó g, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. M. Ożóg, Gdańsk 2005, komentarz do art. 183¹ k.s.h.

¹⁴ J. P. N a w o r s k i, [w:] *Problemy nowelizacji Kodeksu spółek handlowych*, Monitor Prawniczy 2004, nr 13, s. 585-586; t e n ż e, *Nowelizacja...*, s. 401.

¹⁵ A. S z a j k o w s k i, [w:] *Problemy nowelizacji Kodeksu spółek handlowych*, Monitor Prawniczy 2004, nr 13, s. 586.

¹⁶ A. S z a j k o w s k i, *Wyłączenie wstąpienia do spółki z o.o. współmałżonka współnika (uwagi na tle nowelizacji k.s.h. z 2003 r.)*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szwaji*, Kraków 2004, s. 289.

¹⁷ Por. A. S z a j k o w s k i, [w:] *Problemy...*, s. 588; t e n ż e, *Wyłączenie...*, s. 292.

¹⁸ A. H e r b e t, [w:] *Problemy nowelizacji Kodeksu spółek handlowych*, Monitor Prawniczy 2004, nr 13, s. 588.

jektowane jako bliźniacze regulacje tego samego zagadnienia w obu spółkach kapitałowych¹⁹. I tak, w poszczególnych ujęciach art. 332¹ k.s.h.:

– nie stanowi regulacji rozstrzygającej jednoznacznie i definitywnie o zakresie wpływu współmałżonka akcjonariusza na stosunki w spółce, zwłaszcza w razie ustania wspólności majątkowej, ponieważ w swej treści jedynie nawiązuje do lepszego, dotyczącego spółki z o.o. art. 183¹ k.s.h., stanowiąc nie o wyłączeniu lub ograniczeniu wstąpienia współmałżonka akcjonariusza do spółki, ale o możliwości przyjęcia w statucie, że akcjonariuszem jest tylko jeden z małżonków; wykluczone jest zatem jego literalne rozumienie i wnioskowanie *a contrario*, gdyż prowadziłoby to do uznania, że akcjonariuszem może być małżonek niebędący stroną czynności nabycia akcji oraz że brak statutowej regulacji przewidzianej w tym przepisie zawsze skutkuje osiągnięciem statusu współakcjonariusza (współuprawnionego z akcji; art. 333 § 2 k.s.h.) przez każdego z małżonków bez względu na to, czy stroną czynności prawnej nabycia był tylko jeden, czy oboje małżonkowie wspólnie²⁰;

– dotyczy wyłącznie sytuacji wspólnego nabycia akcji przez oboje małżonków za środki z ich majątku wspólnego, w której normalnie uzyskują oni status współuprawnionych z akcji, choć w myśl art. 332¹ k.s.h. ten właśnie skutek można wyłączyć odpowiednim postanowieniem statutu, przyjmując wyłączne uczestnictwo w spółce tylko jednego z małżonków²¹;

– znajduje zastosowanie także w sytuacji nabycia akcji przez jednego z małżonków (jako że i wtedy akcje są objęte wspólnością majątkową, a dokonanie tej czynności przez jednego małżonka ma wpływ tylko na to, kto będzie wykonywać prawa i obowiązki z akcji), ale wyłącznie w trakcie trwania wspólności majątkowej, oraz nie podlega wykładni *a contrario*, jako prowadzącej do naruszenia zasady, że stroną czynności prawnej jest tylko małżonek jej dokonujący, oraz skutkującej niepewnością co do składu osobowego spółki w sytuacji nieujawnienia faktu pozosta-

¹⁹ Zob. uchwałę Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 grudnia 2003 r. w sprawie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw.

²⁰ A. K i d y b a, *Przepisy dodane jako normy kreujące nowe instytucje k.s.h.*, Przegląd Prawa Handlowego 2004, nr 3, s. 17; t e n ż e, *Kodeks...*, s. 203-206.

²¹ K. B i l e w s k a, *Prawa udziałowe w spółkach kapitałowych a majątek wspólny małżonków – wybrane zagadnienia*, Palestra 2006, nr 9, s. 96.

wania w związku małżeńskim przez osobę nabywającą akcje w zamian za składniki majątku wspólnego²²;

– należy interpretować tak, jak art. 183¹ k.s.h., skoro przemawiają za tym okoliczności powstania obu przepisów, identyczne cele oraz systemowe umiejscowienie w kodeksie, przez co zamieszczenie w statucie spółki odpowiedniego postanowienia skutkować będzie przyznaniem statusu akcjonariusza tylko jednemu małżonkowi, przy czym może nim być tylko małżonek będący stroną czynności prawnej nabycia akcji (co pozwoli wyeliminować zbędne komplikacje), zaś *a contrario*, w braku owej klauzuli, powstanie między małżonkami współuprawnienie z akcji²³;

– podobnie jak art. 183¹ k.s.h. jest wewnątrznie sprzeczny w stopniu uniemożliwiającym dekodowanie normy prawnej z jego treści²⁴.

Powyższe oceny i propozycje rozumienia art. 183¹ i 332¹ k.s.h. to jedynie wybrane przykłady²⁵, jednak już sama sposobność dokonania wykładni przepisów prawnych na tyle całkowicie różnych sposobów obnaża ich legislacyjną ułomność, czyniąc z nich regulację nieodpowiadającą podstawowym wymogom pewności obrotu – przykład złego i pochopnie stanowionego prawa. Rozwiązaniem nie może być podejmowana niekiedy racjonalizacja „za wszelką cenę” prowadząca w istocie do zachowania jedynie pozoru, makiety prawa pozytywnego, balansowania na granicy stosowania i tworzenia prawa.

Sprawia to, że art. 183¹ i 332¹ k.s.h. nie zasługują na dalsze trwanie w kodeksie spółek handlowych (nigdy też nie powinny były się w nim znaleźć w obecnym kształcie) i najwłaściwszym rozwiązaniem jest ich jak najszybsza derogacja²⁶.

²² A. Stępień, *Akcje należące do majątku wspólnego małżonków*, Przegląd Prawa Handlowego 2006, nr 12, s. 40.

²³ T. Kurnicki, *Pozycja współmałżonków udziałowców...*, s. 29-30.

²⁴ P. Zdanikowski, *Prawo udziałowe w spółce kapitałowej jako przedmiot majątku wspólnego małżonków*, Paestra 2006, nr 9-10, s. 103.

²⁵ Zob. także K. Kohutek, [w:] K. Kohutek, M. Olczyk, A. Rachwał, M. Rusinek, M. Spyra, M. Wyrwiński, *Komentarz do ustawy z dnia 12 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw*, Lex/el. 2004; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks...*, s. 574.

²⁶ Por. A. Stępień (A. Stępień, *Akcje...*, s. 40), która postuluje jedynie przereferowanie art. 332¹ k.s.h. na wzór art. 183¹ k.s.h., tak aby można było uniemożliwić wejście do spółki akcyjnej niechcianego akcjonariusza. Jednak w świetle poczynionych uwag trudno poprzeć taką propozycję.

III. Aby uniknąć powrotu do także niezadowolającego stanu sprzed 15 stycznia 2004 r., uchyleniu art. 183¹ i 332¹ k.s.h. powinno towarzyszyć ustawowe rozstrzygnięcie istoty problemu nabycia udziału kapitałowego przez jednego z małżonków w zamian za składniki majątku wspólnego, sprowadzające się w rzeczywistości do odpowiedzi na dwa pytania:

– do której z małżeńskich mas majątkowych (majątku wspólnego czy osobistego małżonka-strony czynności prawnej nabycia) przynależy w takiej sytuacji udział kapitałowy oraz

– któremu z małżonków przysługuje wówczas status udziałowca (wspólnika, akcjonariusza) spółki kapitałowej.

Na podstawie dotychczasowych wypowiedzi literatury i orzecznictwa można wskazać szereg propozycji określenia skutków prawnych takiego nabycia – począwszy od zaliczenia udziału kapitałowego do majątku osobistego małżonka będącego udziałowcem (tj. tego, który dokonał czynności prawnej nabycia)²⁷, przez koncepcję przynależności udziału do majątku wspólnego małżonków i uczestnictwa w spółce ich obojga (na zasadzie wspólności łącznej udziału – art. 184 i 333 k.s.h.)²⁸, wyróżnienie trzeciego (obok majątku wspólnego małżonków i majątków osobistych każdego z nich), nienazwanego *de lege lata* typu majątku jako docelowego dla nabywanego udziału kapitałowego z przyznaniem statusu udziałowca małżonkowi będącemu stroną czynności prawnej nabycia²⁹, rozróżnienie stosunków zewnętrznych (spółkowych), w których udział przynależy do majątku osobistego małżonka składającego oświadczenie woli o jego nabyciu (będącego przez to udziałowcem spółki) oraz stosunków wewnętrznych (między małżonkami), w których udział jest objęty wspólnością majątkową³⁰, kończąc na zaliczeniu udziału do majątku wspólnego i uznaniu

²⁷ A. Jędrzejewska, *Spółka osobowa a małżeńska majątkowa wspólność ustawowa*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 1996, z. 3, s. 515 i nast. Por. G. Jędrzejek, *Przynależność praw spółkowych w spółkach osobowych do majątku wspólników*, Prawo Spółek 1999, nr 11, s. 30. Wprawdzie uwagi te formułowane są na tle regulacji spółek osobowych, ale zachowują aktualność także w stosunku do spółek kapitałowych.

²⁸ A. Herbet, *Obrót udziałami w spółce z o.o.*, Warszawa 2004, s. 50.

²⁹ S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwałka, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. I, Warszawa 1997, s. 588-589.

³⁰ A. Kidyba, *Przepisy...*, s. 16; tenże, *Kodeks...*, s. 768. Pogląd ten podzielają również R. Pabis (R. Pabis, *Komentarz. Spółka z o.o.*, Warszawa 2004, s. 159) oraz J.P. Naworski (J.P. Naworski, *Nowelizacja...*, s. 401).

za współnika wyłącznie małżonka dokonującego czynności prawnej nabycia udziału³¹.

W dyskusji *de lege ferenda* szczególnie warte uwzględnienia są pierwszy i ostatni z wymienionych modeli, wyróżniające się na tle pozostałych gwarantowaniem pewności obrotu – przede wszystkim jasności co do składu osobowego spółki – możliwą do osiągnięcia dzięki wyraźnemu rozdziałowi stosunków korporacyjnych i małżeńskich oraz zachowaniu między nimi właściwych proporcji.

Rozwiązanie zakładające uznanie za udziałowca wyłącznie małżonka składającego oświadczenie woli o nabyciu udziału kapitałowego z jednoczesnym zaliczeniem tego udziału do majątku wspólnego małżonków, przyjęte przez Sąd Najwyższy w wyroku z 20 maja 1999 r.³², spotkało się z uznaniem praktyki obrotu, doceniającej zwłaszcza pragmatyzm tego modelu. Co ważne, koncepcja objęcia udziału wspólnością majątkową jako jedyna spośród wszystkich dotąd zaproponowanych znajduje uzasadnienie *de lege lata* – w art. 31 § 1 k.r.o.³³, w myśl którego wspólność majątkowa obejmuje przedmioty majątkowe nabyte w czasie jej trwania przez oboje małżonków lub przez jednego z nich. Powiązanie statusu udziałowca z uczestnictwem w czynności prawnej nabycia udziału opiera się natomiast na założeniu, że po pierwsze, podstawą uzyskania członkostwa w spółce jest umowa obligacyjna spółki (objęcie udziału) lub umowa pochodnego nabycia udziału³⁴, a zatem może ono dotyczyć jedynie osoby będącej stroną takiej umowy (ale już nie małżonka tej osoby)³⁵, a po drugie – że bez znaczenia pozostaje, z jakich źródeł pochodzą na

³¹ A. D y o n i a k, *Przynależność do majątków małżonków...*, s. 29 i nast.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97 (OSNC 1999, nr 12, poz. 209).

³² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97 (OSNC 1999, nr 12, poz. 209).

³³ A wcześniej – w obowiązującym do 20 stycznia 2005 r. art. 32 § 1 k.r.o., który stanowił, że „dorobkiem małżonków są przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich”.

³⁴ Zarówno odpłatnego (przy sprzedaży i zamianie), jak i nieodpłatnego (np. darowizna).

³⁵ A. D y o n i a k, *Przynależność do majątków małżonków...*, s. 30-31; zob. także uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97 (OSNC 1999, nr 12, poz. 209).

to środki³⁶. Z kolei zabezpieczenie praw małżonka pozostającego poza spółką (jako współuprawnionego do majątku wspólnego, do którego wchodzi majątkowe prawa udziałowe), w tym zagwarantowanie uczestnictwa w wypłaconym przez spółkę zysku czy sumie polikwidacyjnej, zasada się na podobieństwie przynależności udziału kapitałowego do majątku wspólnego do przynależności do tego majątku wierzytelności, kiedy to małżonek niebiorący udziału w czynności prawnej z dłużnikiem nie staje się wierzycielem, uzyskując jednak korzyści związane z zaliczeniem powstałej wierzytelności do majątku wspólnego właśnie na podstawie współuprawnienia do tego majątku³⁷.

Warto zauważyć, że kwestię ewentualnych rozliczeń w razie sądowego podziału majątku wspólnego znacząco doprecyzowuje uchwała Sądu Najwyższego z 13 marca 2008 r.³⁸, zgodnie z którą do celów podziału majątku wspólnego wartość udziału kapitałowego należy ustalać według stanu spółki z chwili ustania małżeńskiej wspólności majątkowej i według ceny rynkowej udziału z dnia orzekania o podziale.

Z powyższych uwag mogłoby wynikać, że problemu udziału kapitałowego nabytego przez jednego z małżonków za środki z majątku wspólnego nie ma, jednak wspomniana wieloletnia dyskusja dowodzi, że zaliczenie udziału do majątku wspólnego i uznanie za współnika wyłącznie małżonka dokonującego czynności prawnej nie jest rozwiązaniem powszechnie akceptowanym, a treść art. 31 § 1 k.r.o. nie stanowi dla wszystkich argumentu rozstrzygającego.

³⁶ Por. dotyczące spółki z o.o. art. 158 § 1 i art. 163 pkt 2 k.s.h., które stanowią o wniesieniu wkładów na kapitał zakładowy już przez „wspólników”, uznając tym samym pokrycie udziału wkładem za czynność wtórną wobec objęcia udziału i nabycia statusu współnika. Również w spółce akcyjnej, jak wynika z art. 313 § 1 w zw. z art. 313 § 4 k.s.h., nabycie statusu akcjonariusza następuje już w momencie wyrażenia zgody na objęcie akcji bądź z chwili ich pochodnego nabycia.

³⁷ Zob. uzasadnienie uchwały Pełnego Składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1979 r., III CZP 15/79 (OSNCP 1980, nr 4, poz. 63; a także uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 24 września 1970 r., III CZP 55/70 (OSPİKA 1973, nr 6, poz. 120).

³⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, do dnia zamknięcia numeru nieopublikowana, cyt. za I. Lewandowską (I. L e w a n d o w s k a, *Wartości udziałów w spółkach mąż dzieli się z żoną*, Rzeczpospolita z 25 marca 2008 r., s. C3).

Kończąca ten spór instytucjonalizacja omawianego rozwiązania polegać powinna na wprowadzeniu do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³⁹ przepisu typu *ius cogens*⁴⁰, stanowiącego, że w razie objęcia lub nabycia przez małżonka, w zamian za składniki majątku wspólnego, w drodze czynności prawnej, udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością lub akcji w spółce akcyjnej, współnikiem lub akcjonariuszem staje się tylko małżonek uczestniczący w tej czynności. Byłoby to w pełni zgodne z tezą⁴¹ powoływanego już wyroku Sądu Najwyższego z 20 maja 1999 r. Jednak, aby uniknąć obserwowanego obecnie „niedostrzegania” art. 31 § 1 k.r.o., potrzeba zarazem jednoznacznego rozstrzygnięcia – choćby w formie kolejnego punktu przykładowego wyliczenia art. 31 § 2 k.r.o. – że udział w spółce z o.o. i akcja w spółce akcyjnej, nabyte w zamian za składniki majątku wspólnego, należą do majątku wspólnego małżonków.

Interesującą alternatywą dla przedstawionego rozwiązania mogłoby być zaliczenie praw udziałowych wynikających z członkostwa w spółce do majątku osobistego małżonka będącego udziałowcem (małżonka-strony czynności prawnej prowadzącej do objęcia lub nabycia udziału kapitałowego). Koncepcja ta w jednym z proponowanych w literaturze uzasadnień opiera się na założeniu, że w takiej sytuacji dochodzi do przesunięć majątkowych z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego małżonka mającego być uczestnikiem spółki, który następnie nabywa udział kapitałowy już za składniki swojego majątku osobistego. Ten swoisty transfer środków pomiędzy masami majątkowymi traktowany jest jako sprzedaż lub darowizna środków na nabycie udziału, a w braku wyraźnej umowy – jako nakłady⁴² z majątku wspólnego na majątek osobisty

³⁹ W praktyce rozważać można nowelizację albo kodeksu spółek handlowych, albo kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, niemniej jednak ze względów technicznoprawnych bardziej poprawnym rozwiązaniem byłaby zmiana kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

⁴⁰ Przez wzgląd na pewność obrotu – zwłaszcza w interesie spółki – odstępstwa od tej reguły nie powinny być dopuszczone. Gdyby małżonkowie chcieli być z udziału kapitałowego współuprawnieni, powinni dokonać czynności jego nabycia (objęcia) wspólnie – jako jedna (choć dwupodmiotowa) z jej stron.

⁴¹ O następującej treści: „W wypadku nabycia przez małżonka ze środków pochodzących z majątku wspólnego, w drodze czynności prawnej, udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, współnikiem staje się tylko małżonek uczestniczący w tej czynności”.

⁴² Por. K. Wręczycka, *Udział w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością a wspólność majątkowa małżeńska*, Przegląd Prawa Handlowego 2001, nr 8, s. 39. Według autorki

w rozumieniu art. 45 k.r.o.⁴³ Takie rozwiązanie, niejako wbrew dyspozycji art. 31 § 1 k.r.o. i w odstępstwie od tezy wyroku Sądu Najwyższego z 20 maja 1999 r., pojawia się również w nowszym orzecznictwie, w tym w wyroku Sądu Najwyższego z 5 października 2005 r.⁴⁴, który uznał, że „udział w spółce z o.o., nabyty przez jednego z małżonków ze środków z majątku wspólnego, może stać się składnikiem tego majątku, jeżeli małżonkowie tak postanowili (art. 184 k.h. oraz art. 184 k.s.h.)” oraz że w braku takiego porozumienia udział wchodzi do majątku osobistego małżonka, który był stroną czynności prawnej (złożył oświadczenie woli kreujące i współkształtujące stosunek prawny) i we własnym imieniu nabył udział, uzyskując tym samym wyłączne członkostwo w spółce⁴⁵. Także w sprawie, na tle której podjęta została wspomniana uchwała Sądu Najwyższego z 13 marca 2008 r.⁴⁶, zarówno sąd pierwszej, jak i drugiej

niewłaściwe jest tu mówienie o nakładach, gdyż te są ponoszone na eksploatację, zachowanie, ulepszenie przedmiotu majątkowego już przynależącego do danej masy majątkowej, dlatego należałoby tu mówić o wydatkach na nabycie nowego przedmiotu majątkowego.

⁴³ A. Jędrzejewska, *Spółka osobowa...*, s. 515 i nast. Por. G. Jędrzejek, *Przynależność...*, s. 30; G. Jędrzejek, *Problem dopuszczalności spółki cywilnej między małżonkami*, *Studia Prawnicze* 1999, nr 3, s. 101-102.

⁴⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2005 r., IV CK 99/05 (OSNC 2006, nr 7-8, poz. 127). Pomimo że w sprawie zastosowanie znajdował jeszcze kodeks handlowy oraz kodeks rodzinny i opiekuńczy w brzmieniu sprzed 20 stycznia 2005 r., uwagi zawarte w uzasadnieniu orzeczenia można odnosić także do aktualnego stanu prawnego, wyznaczonego przez kodeks spółek handlowych i znowelizowany kodeks rodzinny i opiekuńczy.

⁴⁵ Orzeczenie to nie spotkało się z przychylną oceną literatury, sama zaś jego teza została uznana za nie do zaakceptowania w aktualnym stanie prawnym (por. A. Stępień, *Nabycie udziału w spółce z o.o. przez małżonka ze środków z majątku wspólnego*, *Prawo Spółek* 2007, nr 1, s. 55). Wątpliwości budzi też szkodliwe dla bezpieczeństwa obrotu przyznanie małżonkom pełnej swobody w określaniu majątku docelowego dla nabywanego udziału i tego z nich, który ma stać się udziałowcem, a ponadto wskazanie przez sąd, jako podstawy normatywnej postawionej tezy, art. 184 k.h. i art. 184 k.s.h., ponieważ przepisy te nie stanowią same w sobie uzasadnienia dla poglądu, że jedyną drogą nabycia udziału kapitałowego do majątku wspólnego jest zdziałanie czynności prawnej przez oboje małżonków wspólnie. Przedmiotem ich regulacji są tylko konsekwencje prawne istnienia między co najmniej dwiema osobami, w tym między małżonkami, współuprawnienia z udziału. Nie wskazują więc one przyczyn (okoliczności) powstania wspólności udziału, a jedynie skutki prawne tej wspólności (w dodatku na płaszczyźnie stosunków współuprawnieni – spółka).

⁴⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, do dnia zamknięcia numeru nieopublikowana.

instancji przyjęły, że udział kapitałowy nabyty przez jednego z małżonków z wykorzystaniem składników majątku wspólnego należy do majątku osobistego tego małżonka, natomiast wykorzystane środki należy traktować jako nakłady z majątku wspólnego na majątek osobisty działającego małżonka.

O ile *de lege lata* model przewidujący takie skutki nie może być akceptowany z braku podstaw do generalnego przyjęcia, że w każdym przypadku nabycia udziału kapitałowego z majątku wspólnego przez jednego z małżonków dochodzi wpieryw do dorozumianego przeznaczenia przez małżonków środków finansowych z majątku wspólnego na zakup udziału, który wejść ma do majątku osobistego małżonka dokonującego czynności prawnej, to w wypadku nadania mu przez ustawodawcę ram prawnych, należałoby go uznać za rozwiązanie niewątpliwie korzystne dla bezpieczeństwa obrotu oraz prawidłowości funkcjonowania spółki, maksymalnie upraszczające i rozgraniczające stosunki korporacyjne i małżeńskie. Mogłoby się to odbyć przez rozszerzenie wyliczenia składników majątku osobistego małżonka w art. 33 k.r.o.⁴⁷ o prawa udziałowe wynikające z uczestnictwa w spółce kapitałowej, podobnie jak to uczyniono przy okazji zmian z 2004 r.⁴⁸ w odniesieniu do praw majątkowych wynikających z uczestnictwa w spółce cywilnej. Jednocześnie, by uciąć w tym zakresie wszelkie potencjalne spory, potrzebne byłoby wyraźne uznanie za współnika spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub akcjonariusza wyłącznie małżonka będącego stroną czynności prawnej prowadzącej do nabycia udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością lub akcji w spółce akcyjnej.

Wskazać wreszcie można na pozostającą poza przedstawionym wyżej sporem, najdalej idącą, ogólną propozycję wprowadzenia ustroju rozdzielności majątkowej jako ustroju ustawowego, co każdemu z małżonków zapewniłoby optymalne warunki do prowadzenia szeroko pojętej działalności gospodarczej, w tym do niezakłóconego uczestnictwa w spółkach

⁴⁷ K. Wręczycka, *Udział w spółce...*, s. 43.

⁴⁸ Dokonanych ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691), która weszła w życie 20 stycznia 2005 r.

handlowych⁴⁹. Rozwiązanie takie było proponowane jeszcze przed zmianą kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 r. i choć w toku prac nad nowelizacją było rozważane, ostatecznie nie zdecydowano się na nie, obawiając się braku społecznej akceptacji⁵⁰. Nie należy zatem liczyć na jego wprowadzenie w najbliższym czasie.

IV. Jak widać, spór o kwalifikację prawną nabycia udziału kapitałowego za środki z majątku wspólnego małżonków znalazł odbicie także w sferze postulatów *de lege ferenda*, niestety – mimo kolejnych nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz kodeksu spółek handlowych – niemogących doczekać się realizacji przez ustawodawcę, który nie zważając na propozycje nauki i orzecznictwa, preferuje niekiedy niczym nieskrępowaną działalność prawodawczą, czego dobitnym przykładem wciąż pozostają przepisy „widmo” art. 183¹ i 332¹ k.s.h.

⁴⁹ Por. A. Stępień, *Akcje...*, s. 40 oraz K. Wręczycka, *Udział w spółce...*, s. 43-44.

⁵⁰ T. Smyczyński, *Reforma małżeńskiego prawa majątkowego*, Monitor Prawniczy 2004, nr 18, s. 827.